

Master's Thesis (201600201)

Universiteit Utrecht

Master Programma Clinical Child, Family and Education Studies

Het verband tussen gedragsproblemen, het type JIM en de kwaliteit van de JIM-relatie

R.J.C. (Rachel) Wolff (4057384)

Thesis

02-06-2019

Begeleider:

N. (Natasha) Koper, MSc.

Tweede beoordelaar:

Dr. J. (Jolien) van der Graaff

Woorden: 4485

Abstract

De JIM-aanpak is een veelbelovende vorm van systeemtherapie waarbij jongeren een volwassene uit het eigen netwerk aanwijzen om als mentor te functioneren, ter voorkoming van uithuisplaatsing. Eerder onderzoek laat zien dat een goede mentorrelatiekwaliteit belangrijk is voor positieve uitkomsten van mentorprogramma's. Welke factoren met deze relatiekwaliteit samenhangen, is nog onbekend voor de JIM-aanpak. Eerder onderzoek wijst op externaliserende gedragsproblemen [gedragsproblemen] bij jongeren en het type JIM dat zij kiezen als mogelijke factoren die samenhangen met JIM-relatiekwaliteit. De verwachting is dat een hogere mate van gedragsproblemen een lagere JIM-relatiekwaliteit tot gevolg heeft. Wanneer de JIM van jongeren met gedragsproblemen echter een familielid of professional is, wordt verwacht dat zij een minder negatieve samenhang hebben met JIM-relatiekwaliteit. Twaalf jongeren met een JIM en acht van hun moeders hebben deelgenomen aan het vragenlijstonderzoek. Een eenweg ANOVA is uitgevoerd om het directe verband tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit in kaart te brengen, en een tweeweg ANOVA heeft getoetst hoe het type JIM dit verband modereert. Er zijn geen significante resultaten gevonden. Het hoofdverband van gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit is klein. De effectgrootte van het interactie-effect is echter groot en wordt gezien als belangrijke indicatie van de aanwezigheid van een verband tussen gedragsproblemen, type JIM en JIM-relatiekwaliteit. Jongeren met gedragsproblemen die een familielid of professional als JIM hebben, lijken een betere JIM-relatiekwaliteit te hebben dan met een ander type JIM. Een praktische implicatie van dit resultaat is dat jongeren met gedragsproblemen voorzichtig begeleid kunnen worden in het selecteren van een geschikte JIM.

Abstract

The YIM approach is a promising type of systemic therapy, in which youth choose an adult within their own network to be their mentor, preventing out-of-home-placement. Earlier research indicates that mentor relationship quality is of great importance for positive outcomes of mentoring programmes. Which factors interact with relationship quality is still unknown for the YIM approach. Earlier research identifies externalising behaviour in youth and the type of YIM they choose as possible factors that are connected to YIM-relationship quality. It is expected that heightened externalising behaviour corresponds to a lower YIM-relationship quality. However, when the YIM of youth with externalising behaviour is a family member or professional, the YIM-relationship quality is expected to be less negative. Twelve adolescents having a YIM and eight of their mothers have participated in the survey research. A one-way ANOVA is performed to examine the connection between externalising

behaviour and YIM-relationship quality, and a two-way ANOVA has tested how the type of YIM moderates this connection. No statistically significant results are found. The relationship between externalising problems and YIM-relationship quality is small. Nonetheless, the effect size of the moderator result is large and is regarded as an indication of the existence of a relationship between externalising problems, type of YIM and YIM-relationship quality. Youth with externalising behaviour whose YIM is a family member or professional, appear to have a better YIM-relationship quality than with another type of YIM. A practical implication is to offer youth with externalising behaviour guidance in selecting an appropriate YIM.

Het verband tussen gedragsproblemen, het type JIM en de kwaliteit van de JIM-relatie

Het aantal jongeren dat in Nederland uit huis geplaatst wordt, is de laatste jaren gestegen (Back, 2016; Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2018), ondanks de invoering van de Jeugdwet in 2015. Een van de doelen van de Jeugdwet is dat er eerder jeugdhulp op maat kan worden aangeboden, om maatregelen met verstrekkende gevolgen zoals een uithuisplaatsing te voorkomen (Transitiebureau Jeugd, 2014). Een uithuisplaatsing kan een negatieve impact hebben op de ontwikkeling van de jongere, zoals op het gebied van academische resultaten en gedragsproblemen (Fernandes & Ramaciotti de Oliveira-Monteiro, 2016; Rubin, O'Reilly, Luan, & Localio, 2007; Stone, 2007). Het is daarom belangrijk om in een gezin waarbij een veiligheidsrisico is voor de jongere, tijdig hulp in te zetten. Hiermee wordt de kans vergroot dat de jongere veilig thuis kan blijven wonen (Lee et al., 2014).

Een van de vormen van ambulante jeugdhulp die ingezet kan worden, is het werken met een mentor voor de jongere. Een aantal jaar geleden is in Nederland Jouw Ingebrachte Mentor [JIM] geïntroduceerd. De JIM-aanpak is een vorm van systeemtherapie die zich richt op jongeren met een hoog risico op uithuisplaatsing. Binnen de JIM-aanpak kiest de jongere zelf een volwassene uit het eigen bestaande netwerk om als JIM te functioneren. Deze positie kan worden vervuld door een familielid, een vriend, een buurman of een andere volwassene die de jongere al kent. Dit is een vorm van natuurlijk mentorschap. Daartegenover staat formeel mentorschap, waarbij de jongere een onbekende mentor toegewezen krijgt. De JIM is een vertrouwenspersoon voor de jongere, representeert de belangen van de jongere tegenover de ouders en heeft contact met de jeugdzorgprofessional (Schwartz, Rhodes, Spencer, & Grossman, 2013).

Om deze aanpak te laten slagen, is het noodzakelijk dat er een goede relatie is tussen de jongere en de JIM, voor optimale mee- en samenwerking. Deze goede relatie kan worden gedefinieerd als het hebben van een affectieve band, tijd voor elkaar maken en bij de JIM terecht kunnen (Zegers, Schuengel, Van IJzendoorn, & Janssens, 2006). Zowel empirische onderzoeken als een meta-analyse wijzen namelijk uit dat de mentorrelatie een groot aandeel heeft in het succesvol doorlopen van het mentortraject, zowel in formele als natuurlijke mentorprogramma's (Eby et al., 2013; Schwartz et al., 2013; Spencer, Basualdo-Delmonico, Walsh, & Drew, 2017). De redenen voor beëindiging van het mentortraject zijn verschillend. Zo blijkt uit onderzoek van Spencer en collega's (2017) dat sterke formele mentorrelaties vrijwel altijd beëindigd zijn door invloed van buitenaf, zoals een verhuizing. In het geval van zwakke relaties daarentegen, zijn er meer diverse redenen voor beëindiging, maar valt vooral de ontevredenheid met het mentorschap vanuit de mentor of de jongere op. Aangezien dit

onderzoek over formele mentorrelaties gaat, moet dit resultaat wel voorzichtig worden geïnterpreteerd voor het huidige onderzoek. Formele mentorrelaties zouden namelijk meer kans hebben op vroegtijdige beëindiging dan natuurlijke mentorrelaties, doordat de jongeren hun mentoren vaak nog niet kennen (Spencer, Gowdy, Drew, & Rhodes, 2019). Desondanks is het waarschijnlijk dat dezelfde redenen bestaan voor beëindiging binnen natuurlijke mentorprogramma's, en hebben zwakke mentorrelaties meer redenen om vroegtijdig beëindigd te worden. Naast dat sterke mentorrelaties dus bijdragen aan succesvolle mentortrajecten, blijkt bovendien dat mentorrelaties die vroegtijdig beëindigd zijn, zelfs een nadelige invloed kunnen hebben op de jongere (Grossman, Chan, Schwartz, & Rhodes, 2012; Karcher, 2005). Het is daarom belangrijk om te onderzoeken waarmee de kwaliteit van de mentorrelatie samenhangt, zodat vroegtijdige beëindiging en de nadelige effecten daarvan voorkomen kunnen worden.

Een aspect dat een verband zou kunnen hebben met de kwaliteit van de mentorrelatie, is de aanwezigheid van externaliserende gedragsproblemen bij de jongere. Externaliserende gedragsproblemen [gedragsproblemen] kunnen worden gedefinieerd als uitdagende, impulsieve, verstorende, agressieve en antisociale gedragingen (Achenbach & Edelbrock, 1978). Uit onderzoek blijkt dat jongeren met gedragsproblemen minder sterke relaties ontwikkelen. Zo hebben zij vaak een minder sterke hechting met ouders dan jongeren zonder gedragsproblemen (Buist, Deković, Meeus, & Van Aken, 2004). Daarnaast is er een verband gevonden tussen gedragsproblemen en zwakkere relaties met leeftijdsgenoten (Card, Sawalani, Stucky, & Littl, 2008). Wanneer wordt gekeken naar jongeren met gedragsproblemen binnen formele mentorprogramma's, blijkt dat deze jongeren een minder sterke mentorrelatie hebben en hierdoor ook minder voordelen van het mentorschap ervaren (Bauldry & Hartmann, 2004; Rhodes, 2005). Over de relatiekwaliteit van jongeren met gedragsproblemen en natuurlijke mentoren is nog niks bekend. Het huidige onderzoek heeft als doel dit gat in de literatuur op te vullen. Hierdoor kan in de praktijk ingespeeld worden op dit mogelijk aanwezige verband, door bijvoorbeeld extra aandacht te geven aan de gedragsproblemen.

Wat wel bekend is over de relatiekwaliteit met natuurlijke mentoren, is dat deze mogelijk beïnvloed wordt door de achtergrond van de relatie. Meer dan 40% van de jongeren kiest een familielid als mentor, welke vaak meer betrokken blijkt binnen het mentorschap dan een ander type mentor. De intensiteit van het contact is hier hoger en langduriger dan bij andere typen mentoren (Dubois & Silverthorn, 2005; Van Dam et al., 2017). Deze intensiteit van het contact wordt in verband gebracht met een hogere mentorrelatiekwaliteit, waarbij

tevens een positieve samenhang is gevonden met de afname van gedragsproblemen (Kelley & Lee, 2018). Hierdoor wordt een hogere mentorrelatiekwaliteit verwacht, ondanks de mogelijke aanwezigheid van gedragsproblemen. Een familielid als JIM zou de negatieve samenhang tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit dus kunnen verminderen. Ander onderzoek wijst uit dat de negatieve samenhang tussen gedragsproblemen en mentorrelatiekwaliteit verdwijnt wanneer de mentor meer ervaring heeft met jongeren (Raposa, Rhodes, & Herrera, 2016). In het huidige onderzoek wordt deze ervaring gezien als het hebben van een professionele achtergrond in het werken met jongeren, welke wordt ingevuld door (ex-)leerkrachten en (ex-)hulpverleners. Eerder onderzoek geeft dus aan dat de achtergrond van de relatie het negatieve verband tussen gedragsproblemen en relatiekwaliteit mogelijk modereert. Het bestaande onderzoek is echter beperkt en het is nog onbekend hoe een eventueel moderatie-effect eruitziet binnen de JIM-aanpak. Concreet wordt verwacht dat er een minder negatieve samenhang is tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit, wanneer de JIM een familielid of professional is. Bij overige JIMs zal het negatieve verband tussen gedragsproblemen en relatiekwaliteit sterker zijn. Door dit verband te onderzoeken, kunnen praktische implicaties worden gesteld. Als bekend is dat jongeren met gedragsproblemen de beste uitkomsten krijgen met een familielid of professional als JIM, zouden zij bijvoorbeeld extra ondersteuning kunnen krijgen bij het kiezen van een geschikte mentor. Hierbij kan extra nadruk worden gelegd op familieleden en professionals die ervaring hebben met jongeren, als mogelijke JIMs.

Kortom, om nadelige effecten van vroegtijdige beëindiging van mentorrelaties te voorkomen, wordt in het huidige onderzoek onderzocht of de relatiekwaliteit binnen natuurlijke mentorprogramma's samenhangt met gedragsproblemen en het type JIM. Het onderzoek draagt bij aan het ontwikkelen van meer kennis over natuurlijke mentorprogramma's in Nederland, aangezien hier nog weinig over bekend is. Het huidige onderzoek kan worden gezien als eerste verkenning en biedt bovendien aanwijzingen voor vervolgonderzoek, wat uiteindelijk ten goede komt aan de uitvoering van de JIM-aanpak. In dit onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre er een verband is tussen gedragsproblemen bij de jongere en de kwaliteit van de relatie tussen de jongere en de JIM. Hierbij wordt tevens gekeken naar hoe het type JIM dit verband beïnvloedt. Verwachtingen zijn dat jongeren met gedragsproblemen een minder sterke relatiekwaliteit met hun JIM ervaren dan jongeren zonder gedragsproblemen. Wanneer de JIM echter een familielid of professional is, zullen de gedragsproblemen een minder negatieve samenhang hebben met de relatiekwaliteit.

Methoden

Respondenten

De respondenten behoorden tot een sub-streekproef van de totale steekproef van het GRIP-onderzoek, een onderzoek met een quasi-experimenteel onderzoeksdesign naar de effectiviteit van de JIM-aanpak (Koper, Creemers, Van Dam, Branje, & Stams, 2019). De steekproef van het huidige onderzoek, met een cross-sectioneel onderzoeksdesign, bestond uit gezinnen met meervoudige problematiek, waarbij een jongere een indicatie tot uithuisplaatsing had. Voor het benaderen van respondenten is gebruik gemaakt van een doelgerichte steekproef, welke betrekking had op gezinnen die recent in aanmerking waren gekomen voor de JIM-aanpak, via drie Nederlandse jeugdzorginstellingen.

De beschrijvende analyses wezen uit dat de totale steekproef bestond uit achttien jongeren. Zes van hen hadden nog geen JIM gevonden en konden derhalve niet worden meegenomen in de analyses. De uiteindelijke steekproef bestond uit twaalf jongeren met een leeftijd van 13 tot en met 18 jaar ($M = 15.58$, $SD = 1.44$). De steekproef bestond uit acht jongens (66,67%) en vier meisjes (33,33%). Zes jongeren waren aangesloten bij een jeugdzorginstelling in regio Rotterdam (50%), drie jongeren in regio Breda (25%) en drie jongeren in regio Den Haag (25%). Acht jongeren (66,67%) hadden een Nederlandse afkomst, twee jongeren (16,67%) een andere westerse afkomst en twee jongeren (16,67%) hadden een niet-westerse afkomst. Elf jongeren (91,7%) gingen naar school, in de richting vmbo (81,82%), praktijkonderwijs (9,09%) en MBO (9,09%). Acht van de twaalf jongeren hadden een moeder die ook aan het onderzoek deelnam. De leeftijd van de moeders lag tussen de 33 en 52 jaar ($M = 44.13$, $SD = 6.47$). Zeven moeders (87,5%) hadden een Nederlandse afkomst en één moeder (12,5%) een andere westerse afkomst. Drie moeders (37,5%) woonden samen met een partner, vijf moeders (62,5%) niet. Ten slotte zijn demografische gegevens bekend van negen JIMs. Deze JIMs zijn acht vrouwen (88,89%) en een man (11,11%) met een leeftijd tussen de 23 en 71 jaar ($M = 48.67$, $SD = 17.49$). Acht JIMs hebben een Nederlandse afkomst (88,89%), een JIM heeft een niet-westerse afkomst (11,11%).

Meetinstrumenten

De gedragsproblemen van de jongere zijn in kaart gebracht door de Beknopte probleemmeter [BPM] (Piper, Gray, Raber, & Brikett, 2014) bij zowel jongeren als hun moeders af te nemen, ter bevordering van de validiteit. Deze vragenlijst meet emotionele en gedragsproblemen op een 3-punts Likertschaal, van 'helemaal niet' tot 'duidelijk'. Een hogere score geeft meer gedragsproblemen aan. In het huidige onderzoek is alleen de subschaal Externaliserende gedragsproblemen gebruikt, deze bevat zeven items. Voorbeelditems zijn:

“Ik maak veel ruzie” en “Ik gehoorzaam mijn ouders niet”. Er kon worden gescoord tussen de 0 en 14. In de analyses werd gewerkt met een gemiddelde van de som van de uitkomsten van de jongeren en moeders. Deze scores zijn in categorieën opgedeeld, van 0 t/m 4 in geen gedragsproblemen, 5 t/m 9 in enige gedragsproblemen en 10 t/m 14 in ernstige gedragsproblemen. Zo waren de uitkomsten bruikbaar voor een ANOVA, wat de meest robuuste toets leek bij kleine steekproeven waarbij assumpties mogelijk werden geschonden (Allen & Bennet, 2012). Het huidige onderzoek bevatte geen jongeren die in de categorie ernstige gedragsproblemen vielen, er werd dus met twee categorieën gewerkt.

De psychometrische eigenschappen van de BPM werden als goed beoordeeld. De subschaal Externaliserende gedragsproblemen heeft een hoge interne consistentie (Piper et al., 2014). De Cronbach's alpha voor de subschaal is berekend op basis van de vragenlijst ingevuld door jongeren en hun moeders samen. Uit de analyses bleek dat één item verwijderd moest worden ter verhoging van de Cronbach's alpha, namelijk het item “ik ben koppig”. Hierdoor bestaat de subschaal uit dertien items, met bijhorende Cronbach's alpha van .69. Een waarde vanaf .7 wordt als acceptabel beoordeeld (Allen & Bennett, 2012). Gezien de kleine afwijking, en een gebrek aan alternatieven, werd besloten de subschaal wel te gebruiken.

De jongere-JIM relatiekwaliteit is gemeten door de vragenlijst Psychological Availability and Reliance on Adult [PARA] (Zegers et al., 2006) bij jongeren af te nemen. Deze vragenlijst meet de psychologische beschikbaarheid, het beroep doen op en de affectieve band tussen jongere en JIM via zeventien items. Er wordt gebruik gemaakt van een 4-punts Likertschaal, van ‘mee oneens’ tot ‘mee eens’. Voorbeelditems zijn: “Jouw JIM is warm en begripvol” en “Je brengt jouw zorgen bij jouw JIM ter sprake”. In de analyses werd gewerkt met de som van de resultaten van de jongeren. Er kan worden gescoord tussen de 17 en 68. Een hogere score betekent een betere relatiekwaliteit. De PARA is betrouwbaar en valide beoordeeld (Zegers et al, 2006). De Cronbach's alpha voor de PARA was .803, wat als goed werd beoordeeld (Allen & Bennet, 2012).

De achtergrond van de relatie bleek eveneens uit de PARA die de jongere invulde. Deze achtergrond werd voor de analyses onderverdeeld in twee categorieën. Categorie één bestond uit familieleden en professionals, en categorie twee bestond uit alle overige JIMs: vrienden, vrienden van ouders, kennissen of burens, en overige.

Procedure

Het onderzoek duurde van september 2018 tot en met juni 2019. De respondenten zijn van december tot en met mei benaderd door hun hulpverlener met de vraag of zij bezwaar zouden hebben tegen het delen van hun contactgegevens met een onderzoeker van het GRIP-

onderzoek. Hierbij hebben zij een informatiebrochure ontvangen. Wanneer zij hiervoor toestemming gaven, zijn zij door een onderzoeker van het GRIP-onderzoek telefonisch benaderd via een standaard wervingsprocedure. Wanneer zij geïnteresseerd waren in deelname aan het onderzoek, werd een huisbezoek gepland voor de definitieve werving van het gezin. Nadat zij schriftelijke actieve geïnformeerde toestemming gaven voor deelname, waren de vragenlijsten afgenomen. Een huisbezoek duurde gemiddeld een uur. De vragenlijst werd op papier, en met assistentie van onderzoekers, afgenomen.

Het onderzoek was geheel vrijwillig en respondenten konden op elk moment hun deelname beëindigen. Als dank voor het invullen van de vragenlijst, heeft elke respondent een cadeaukaart ter waarde van 5 euro gekregen. Daarbij was de tijdsinvestering voor de respondenten laag, en werden afspraken gepland op een locatie naar voorkeur van de respondent. De belasting voor de respondenten is dus als minimaal beoordeeld.

Analyseplan

De onderzoeksvragen zijn beantwoord met behulp van kwantitatieve analyses. De gegevens uit de vragenlijsten zijn statistisch geanalyseerd in het programma IBM SPSS 25. Het eerste verband, tussen gedragsproblemen bij de jongere en JIM-relatiekwaliteit, is onderzocht met een eenweg ANOVA. De onafhankelijke variabele is de categorische variabele gedragsproblemen, met een ordinaal meetniveau. De afhankelijke variabele is de relatiekwaliteit met de JIM, met een interval meetniveau. Daarnaast wordt het interactie-effect van type JIM op bovenstaand verband onderzocht. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een tweeweg ANOVA met bovenstaande (on)afhankelijke variabelen, waarbij de categorische moderatorvariabele type JIM wordt toegevoegd. Deze variabele heeft een nominaal meetniveau met twee groepen: familielid of professional, en overige. Ten slotte worden beschrijvende statistieken opgevraagd van de variabelen gedragsproblemen, JIM-relatiekwaliteit en type JIM.

De keuze voor de ANOVA wordt bevestigd door de beslisboom van Field (2013). Er wordt gewerkt met een significantieniveau van $\alpha \leq .05$. Om een ANOVA correct te kunnen uitvoeren, moet rekening worden gehouden met twee assumpties. Ten eerste wordt normaliteit getoetst met behulp van de Saphiro-Wilk test, welke geschikt is voor kleine steekproeven (Allen & Bennet, 2012). Wanneer hier een significant resultaat uitkomt, betekent dit dat de groepen niet normaal verdeeld zijn en wordt dus niet voldaan aan de assumptie. De tweede assumptie waaraan moet worden voldaan is die van homogeniteit van variantie. Deze assumptie wordt getoetst met Levene's test, waarbij een significant resultaat aangeeft dat deze assumptie geschonden is (Allen & Bennet, 2012). De ANOVA-toetsen worden genoemd als

sterk en robuust: zelfs wanneer een of meerdere assumpties worden geschonden, kunnen de resultaten vaak nog steeds worden geïnterpreteerd (Allen & Bennet, 2012).

Resultaten

Beschrijvende statistieken

Een tweeweg ANOVA is gebruikt om de samenhang tussen gedragsproblemen, type JIM en JIM-relatiekwaliteit te meten. In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken opgenomen.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken gedragsproblemen en type JIM op JIM-relatiekwaliteit

		<i>N</i>	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>
Geen gedragsproblemen	JIM	2	53	60	56.5	4.95
	type 1					
	JIM	5	52	66	60	5.292
	type 2					
	Totaal	7	52	66	59	5.067
Enige gedragsproblemen	JIM	2	60	66	63	4.243
	type 1					
	JIM	3	49	61	54.67	6.028
	type 2					
	Totaal	5	49	66	58	6.595

Noot. JIM type 1: familielid en professional, JIM type 2: overig

Er is een variatie in het type JIM dat de jongeren hebben gekozen. Drie jongeren (25%) hebben een buur of kennis als JIM gekozen. Twee jongeren (16,67%) hebben een familielid als JIM gekozen. Tevens hebben twee jongeren (16,67%) een vriend van ouders gekozen, en twee jongeren (16,67%) hebben een professional, bestaande uit (ex-)leerkrachten of (ex-)hulpverleners, als JIM. Eén jongere (8,33%) heeft een vriend als JIM gekozen. Ten slotte zijn er twee jongeren (16,67%) die een JIM hebben gekozen in de categorie overig. Voor de analyses zijn andere categorieën gemaakt. Vier JIMs behoren tot de eerste categorie, bestaande uit familieleden en professionals (33,33%), acht JIMs behoren tot de tweede categorie, met overige typen JIMs (66,67%).

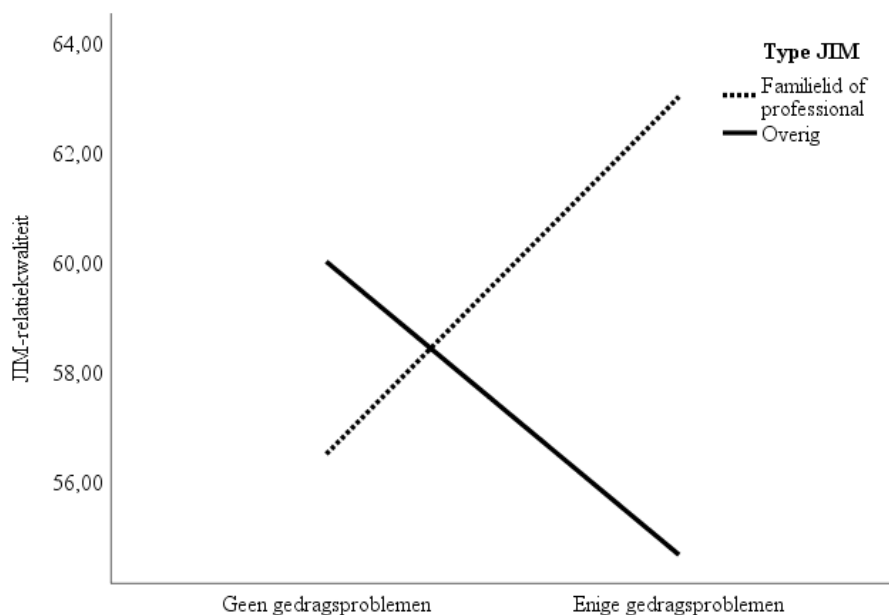
Assumpties

De assumptie van normaliteit is getoetst middels een Saphiro-Wilk toets. Levene's test is gebruikt om de homogeniteit van variantie in kaart te brengen. De assumpties zijn niet geschonden (Allen & Bennet, 2012).

Resultaten

De eenweg ANOVA is niet significant, wat aangeeft dat er geen significant verschil is in JIM-relatiekwaliteit tussen de groep jongeren zonder gedragsproblemen en enige gedragsproblemen, $F(1, 10) = 0.089$, $p = .772$, $\eta^2 = .009$. De effectgrootte kan worden geïnterpreteerd als klein (Cohen, 1988). Er is sprake van een kleine negatieve samenhang tussen de variabelen. Hierbij wordt een lichtelijk lagere JIM-relatiekwaliteit gezien bij jongeren met een hogere mate van gedragsproblemen, ten opzichte van jongeren met een lagere mate van gedragsproblemen. De hypothese wordt verworpen: de aanwezigheid van gedragsproblemen heeft geen significante samenhang met JIM-relatiekwaliteit.

Het interactie-effect van gedragsproblemen en het type JIM op de JIM-relatiekwaliteit is getoetst met een tweeweg ANOVA en is niet significant gebleken, $F(3, 8) = 3.216$, $p = .111$, $\eta^2 = .287$. De hypothese wordt op basis van de p -waarde verworpen: het type JIM verandert het verband tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit niet significant. Echter, de effectgrootte is mogelijk nog belangrijker om te interpreteren dan de significantie, omdat het helpt te kwantificeren hoeveel een uitkomst afwijkt van de nulhypothese (Thompson, 2005). De effectgrootte wordt geïnterpreteerd als groot (Cohen, 1988). Het verschil in JIM-relatiekwaliteit kan voor 28,7% worden verklaard door de combinatie van gedragsproblemen en het type JIM. Figuur 1 geeft weer hoe de verdeling in gemiddelde scores eruit ziet. In de categorie 'geen gedragsproblemen' scoren jongeren met een overige type JIM hoger op JIM-relatiekwaliteit dan jongeren met een familielid of professional als

Figuur 1. *Interactie-effect van type JIM op het verband tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit*

JIM. Wanneer wordt gekeken naar de categorie ‘enige gedragsproblemen’, is zichtbaar dat de verdeling in scores hier is omgekeerd per type JIM ten opzichte van de categorie ‘geen gedragsproblemen’. Jongeren met enige gedragsproblemen ervaren een hogere JIM-relatiekwaliteit wanneer zij een familielid of professional als JIM hebben, dan wanneer zij een overige type JIM hebben. Hoewel er geen significant interactie-effect bestaat, kan op basis van de effectgrootte wel voorzichtig worden geconcludeerd dat het type JIM de relatie tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit lijkt te modereren.

Discussie

Ter verbetering van de uitvoering van natuurlijke mentorprogramma's is de samenhang tussen gedragsproblemen, type JIM en JIM-relatiekwaliteit in kaart gebracht. Ten eerste lijkt er een klein verschil te zijn in JIM-relatiekwaliteit tussen de groep jongeren zonder gedragsproblemen en de groep jongeren met enige gedragsproblemen. Dit verschil is echter niet significant, en bovendien is het verschil gering. Voor de huidige steekproef is dus te concluderen dat er geen samenhang is tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit. Ten tweede is onderzocht of er een interactie-effect bestaat van het type JIM op het verband tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit. Het type JIM verandert de samenhang tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit niet significant, maar er is wel sprake van een grote effectgrootte. Te zien is dat jongeren met enige gedragsproblemen een betere JIM-relatiekwaliteit ervaren wanneer deze JIM een familielid of professional is, dan wanneer het een ander type JIM is. Hoewel de hypothese op basis van significantie niet is aangenomen, bieden de resultaten een eerste aanwijzing dat het type JIM waarschijnlijk een belangrijke factor is in het verband tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit.

De resultaten wijzen op een gedeeltelijke bevestiging van het theoretisch kader. Het theoretisch kader wijst op een samenhang tussen gedragsproblemen bij jongeren en een minder goede relatie met ouders, leeftijdsgenoten en formele mentoren (Bauldry & Hartmann, 2004; Buist et al., 2004; Card et al., 2008; Rhodes, 2005). Het gevonden verband met natuurlijke mentoren in het huidige onderzoek is dermate klein, dat het niet als een bevestiging gezien kan worden. Daarentegen is de verwachting dat familieleden en professionals de negatieve samenhang tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit modereren (Dubois & Silverthorn, 2005; Kelley & Lee, 2018; Raposa et al., 2016; Van Dam et al., 2017), wel bevestigd op basis van de effectgrootte van het verband. Wanneer deze twee resultaten samen worden geïnterpreteerd, kan worden geconcludeerd dat de JIM-relatiekwaliteit nagenoeg onafhankelijk lijkt van de mate van gedragsproblemen van de jongere, maar door verschillende typen JIMs toe te voegen, is er wel een verband zichtbaar.

Het uitblijven van een samenhang tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit, is te verklaren door een alternatief inzicht. De JIM-aanpak is gericht op multiprobleemgezinnen waarbij jongeren te maken hebben met individuele en contextuele risico's, waaronder eventuele gedragsproblemen. Uit een recente meta-analyse blijkt dat het hebben van een natuurlijke mentor positieve uitkomsten heeft voor de jongere en de mentorrelatie, ongeacht hoe hoog of in welke vorm het risico van de jongere is (Van Dam et al., 2018). Dit staat tegenover onderzoek over formele mentorrelaties, waarbij risicofactoren van de jongeren eerder leiden tot ontevredenheid over de mentorrelatie, waardoor nadelige uitkomsten volgen (Bauldry & Hartmann, 2004; Raposa et al., 2016). Dit verschil in omgang met risicjongeren wijst tegelijkertijd op de kracht van de JIM-aanpak: het bevestigt de theorie dat natuurlijk mentorschap specifiek voor deze doelgroep de meest positieve uitkomsten heeft, en natuurlijke mentoren bestand zijn tegen de nadelige gevolgen van risicofactoren, zoals gedragsproblemen. De oorsprong van de relatie speelt hierin een grote rol: natuurlijke relaties die jongeren zelf kunnen initiëren, zijn langduriger, stabiel en er is een hogere mate van vertrouwen met de mentor (Schwartz et al., 2013; Spencer et al., 2019). De ontbrekende samenhang tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit, duidt dus welbeschouwd op de kracht en doeltreffendheid van de JIM-aanpak.

Een opvallend verschijnsel van de steekproef, is de verdeling in typen JIMs. In tegenstelling tot onderzoek waarbij familieleden een groot aandeel hebben in het JIM-mentorschap, namelijk meer dan 40% (Dubois & Silverthorn, 2005; Van Dam et al., 2017), zijn de familieleden in de huidige steekproef niet in grote aantallen aanwezig. Slechts twee van de twaalf jongeren hebben een familielid als JIM gekozen, een percentage van 16,67%. De kleine steekproef, die de populatie niet volledig representeert, kan dit verschil mogelijk verklaren.

Het huidige onderzoek heeft een richting gegeven rondom factoren die mogelijk een grote samenhang hebben met JIM-relatiekwaliteit. Verder onderzoek is nodig om deze relaties duidelijker in kaart te kunnen brengen. Hierbij is het noodzakelijk een grote steekproef te werven, zodat uitspraken representatief zijn voor de populatie. Te denken valt aan longitudinaal onderzoek, waarbij tevens de langdurige uitkomsten van gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit kan worden onderzocht. Nieuw onderzoek zal bijdragen aan het nog steeds bestaande gat in de literatuur over relatiekwaliteit binnen natuurlijke mentorprogramma's, waarbij wordt gericht op gedragsproblemen en type JIM. Aangezien een goede JIM-relatiekwaliteit samenhangt met de meest positieve interventie-uitkomsten (Eby et

al., 2013; Schwartz et al., 2013; Spencer et al., 2017), is het belangrijk om te weten wat bijdraagt aan een goede JIM-relatiekwaliteit.

Het huidige onderzoek heeft een aantal beperkingen. Ten eerste is gebruik gemaakt van een kleine steekproef. Door de kleine steekproef is de betrouwbaarheid in het geding: de resultaten zijn mogelijk niet representatief voor de hele populatie. Bovendien is de power, het vermogen om een werkelijk significant resultaat te krijgen, groter voor grotere steekproeven. De kans op een significant resultaat met een kleine steekproef is daardoor klein (Passmore & Baker, 2005). Dit is eveneens een verklaring voor het niet-significante interactie-effect, welke een lage power heeft (.15), zoals blijkt uit een power-analyse uitgevoerd met het programma G*Power 3.1 (Faul, Erdfelder, Lang, & Buchner, 2007). Daarom is het van groter belang om de effectgrootte te rapporteren, voor de interpretatie van een verband (Thompson, 2005). De kleine steekproef is bovendien niet random verkregen, maar er is sprake van een doelgerichte steekproef en zelfselectie: de specifieke doelgroep heeft zelf gekozen of ze meedoen aan het onderzoek, wat kan leiden tot een *self-selection bias*. Mogelijke implicaties hiervan zijn dat slechts een beperkt aandeel van de populatie participeert in het onderzoek en de steekproef daardoor homogeen en niet representatief is (Neuman, 2012). Desondanks lijkt er een acceptabele variatie te zijn tussen de verschillende respondenten. Een andere beperking van het huidige onderzoek is dat het geen longitudinaal onderzoek betreft. Causale verbanden kunnen dus niet worden geïnterpreteerd, en ook longitudinale effecten van hoe het verband tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit ontwikkelt, kan niet worden onderzocht. Het huidige onderzoek geeft echter wel een goede eerste aanwijzing over de mogelijke samenhang tussen gedragsproblemen, type JIM en JIM-relatiekwaliteit.

Een sterk punt aan het huidige onderzoek is dat de gebruikte meetinstrumenten valide en betrouwbaar zijn. De psychometrische kwaliteiten zoals bekend in de literatuur duiden op bruikbare meetinstrumenten. Bovendien hebben de uitkomsten op de vragenlijsten een acceptabele Cronbach's alpha. De uitkomsten op de BPM zijn daarnaast versterkt in validiteit door zowel jongeren als moeders te gebruiken om de gedragsproblemen van de jongeren in kaart te brengen. Hiermee wordt de standaard cross-informant methode gehandhaafd die doorgaans wordt gebruikt om gedragsproblemen in kaart te brengen. Argumenten hiervoor zijn dat gedrag op verschillende manieren tot uiting komt en door verschillende informanten verschillend kan worden geïnterpreteerd (Achenbach & Ruffle, 2000; Renk, 2005). Door meerdere informanten te gebruiken, is de kans op een valide uitkomst dus vergroot. Tijdens de afname is tevens rekening gehouden met validiteit. Doordat de onderzoekers zich beschikbaar hebben gesteld om vragen van respondenten te beantwoorden, is er een grote

kans dat alle vragen begrepen zijn en juist zijn ingevuld. Jongeren en moeders hebben de vragenlijsten daarnaast individueel en onafhankelijk van elkaar ingevuld.

Het huidige onderzoek biedt tevens een implicatie voor de praktijk. Gebleken is dat jongeren met enige gedragsproblemen die een familielid of professional als JIM hebben, een betere JIM-relatiekwaliteit ervaren dan jongeren met een ander type JIM. Dit resultaat geeft dus aanwijzingen dat het type JIM verschil kan maken voor deze jongeren. Wanneer aanvullend onderzoek dit bevestigt, wordt geadviseerd dat jeugdzorgprofessionals een voorzichtig sturende rol kunnen aannemen in de oriëntatiefase van jongeren met gedragsproblemen die een JIM zoeken. Dit dient echter met grote discretie te gebeuren, aangezien jongeren die zelf de beslissing nemen wie hun JIM wordt, de meest langdurige relaties ontwikkelen, in vergelijking met jongeren wiens ouders of jeugdzorgprofessionals de beslissing nemen (Schwartz et al., 2013). Echter ervaren veel jongeren het wel als behulpzaam wanneer er enige begeleiding is in het kiezen van een JIM (Van Dam et al., 2018). Een voorzichtige, ongedwongen sturing kan dus de gewenste uitkomsten tot gevolg hebben, waarbij JIM-relatiekwaliteit stijgt, en de kans op vroegtijdige beëindiging en daarmee negatieve uitkomsten van het mentortraject worden verkleind (Schwartz et al., 2013).

Concluderend zijn er in het huidige onderzoek geen significante verbanden gevonden tussen gedragsproblemen en JIM-relatiekwaliteit, en hoe het type JIM dit verband modereert. Echter wijst de grote effectgrootte van het interactie-effect op het belang van het verder onderzoeken van de verband. Een voorzichtige richting kan worden aangegeven: wanneer jongeren met enige gedragsproblemen een familielid of professional als JIM hebben, ervaren zij een betere JIM-relatiekwaliteit dan jongeren die een ander type JIM hebben. Ten slotte lijkt het zeer kleine verschil in JIM-relatiekwaliteit tussen groepen jongeren zonder gedragsproblemen en enige gedragsproblemen, te wijzen op de kracht van de JIM-aanpak voor de huidige doelgroep.

Literatuur

- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1978). The classification of child psychopathology: A review and analysis of empirical efforts. *Psychological Bulletin*, *85*, 1275–1301. doi:10.1037/0033-2909.85.6.1275
- Achenbach, T. M., & Ruffle, T. M. (2000). The child behavior checklist and related forms for assessing behavioral/emotional problems and competencies. *Pediatrics in Review*, *21*, 265-271. doi:10.1542/pir.21-8-265
- Allen, P. J. & Bennet, K. (2012). *SPSS a practical guide version 20.0*. Melbourne, Australië: Cengage Learning.
- Back, M. (2016). Bijna twee keer zoveel uithuisplaatsingen sinds 2005. *NRC*. Verkregen van: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/29/bijna-twee-keer-zoveel-uithuisplaatsingen-sinds-2005-a1407571>
- Bauldry, S., & Hartmann, T. A. (2004). *The promise and challenge of mentoring high-risk youth: Findings from the national faith-based initiative*. Philadelphia: Public/Private Ventures.
- Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W., & Van Aken, M. A. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behaviour. *Journal of Adolescence*, *27*, 251-266. doi:10.1016/j.adolescence.2003.11.012
- Card, N. A., Sawalani, G. M., Stucky, B. D., & Littl, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, *79*, 1185-1229. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2018). *Trajecten jeugdzorg; regio (gemeente), op peildatum*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dubois, D. L., & Silverthorn, N. (2005). Natural mentoring relationships and adolescent health: Evidence from a national study. *American Journal of Public Health*, *95*, 518-524. doi:10.2105/AJPH.2003.031476
- Eby, L. T., Allen, T. D., Hoffman, B. J., Baranik, L. E., Sauer, J. B., Baldwin, S., . . . Evans, S. C. (2013). An interdisciplinary meta-analysis of the potential antecedents, correlates, and consequences of protégé perceptions of mentoring. *Psychological Bulletin*, *139*, 441-476. doi:10.1037/a0029279

- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A. G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, *39*, 175-191. doi:10.3758/BF03193146
- Fernandes, A. O., & Ramaciotti de Oliveira-Monteiro, N. (2016). Psychological indicators and perceptions of adolescents in residential care. *Paidéia*, *26*, 81-89. doi:10.1590/1982-43272663201610
- Grossman, J. B., Chan, C. S., Schwartz, S. E., & Rhodes, J. E. (2012). The test of time in school-based mentoring: The role of relationship duration and re-matching on academic outcomes. *American Journal of Community Psychology*, *49*, 43-54. doi:10.1007/s10464-011-9435-0
- Karcher, M. J. (2005). The effects of developmental mentoring and high school mentors' attendance on their younger mentees' self-esteem, social skills, and connectedness. *Psychology in the Schools*, *42*, 65-77. doi:10.1002/pits.20025
- Kelley, M. S., & Lee, M. J. (2018). When natural mentors matter: Unraveling the relationship with delinquency. *Children and Youth Services Review*, *91*, 319-328. doi:10.1016/j.childyouth.2018.06.002
- Koper, N., Creemers, H. E., Van Dam, L., Branje, S. J. T., & Stams, G. J. J. M. (2019). *Effectiveness and working mechanisms of the youth initiated mentor (YIM) approach to prevent out-of-home placements: Study protocol*. Manuscript in preparation.
- Lee, B. R., Kolivoski, K. M., Becker, K. D., Lindsey, M. A., Brandt, N. E., Cammack, N., ... Barth, R. P. (2014). Program and practice elements for placement prevention: A review of interventions and their effectiveness in promoting home-based care. *American Journal of Orthopsychiatry*, *84*, 244-256. doi:10.1037/h0099811
- Neuman, W. L. (2012). *Understanding research*. London: Pearson Education.
- Passmore, D. L., & Baker, R. M. (2005). Sampling strategies and power analysis. In R. A. Swanson, & E. F. Holton, *Research in organizations: Foundations and methods of inquiry* (pp. 45-56). San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Piper, B. J., Gray, H. M., Raber, J., & Birkett, M. A. (2014). Reliability and validity of brief problem monitor, an abbreviated form of the child behavior checklist. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, *68*, 759-767. doi:10.1111/pcn.12188
- Raposa, E. B., Rhodes, J. E., & Herrera, C. (2016). The impact of youth risk on mentoring relationship quality: Do mentor characteristics matter? *American Journal of Community Psychology*, *57*, 320-329. doi:10.1002/ajcp.12057

- Renk, K. (2005). Cross-informant ratings of the behavior of children and adolescents: The “gold standard”. *Journal of Child and Family Studies, 14*, 457-468. doi:10.1007/s10826-005-7182-2
- Rhodes, J. E. (2005). A model of youth mentoring. In D. L. DuBois, & M. J. Karcher, *Handbook of youth mentoring* (pp. 30–43). Thousand Oaks, Californië: Sage.
- Rubin, D. M., O'Reilly, A., Luan, X., & Localio, A. R. (2007). The impact of placement stability on behavioural well-being for children in foster care. *Pediatrics, 119*, 336-344. doi:10.1542/peds.2006-1995
- Schwartz, S. E. O., Rhodes, J. E., Spencer, R., & Grossman, J. B. (2013). Youth initiated mentoring: Investigating a new approach to working with vulnerable adolescents. *American Journal of Community Psychology, 52*, 155-169. doi:10.1007/s10464-013-9585-3
- Spencer, R., Basualdo-Delmonico, A., Walsh, J., & Drew, A. L. (2017). Breaking up is hard to do: A qualitative interview study of how and why youth mentoring relationships end. *Youth & Society, 49*, 438–460. doi:10.1177/0044118X14535416
- Spencer, R., Gowdy, G., Drew, A., & Rhodes, J. (2019). “Who knows me the best and can encourage me the most?”: Matching and early relationship development in youth-initiated mentoring relationships with system-involved youth. *Journal of Adolescent Research, 34*, 3-29. doi:10.1177/0743558418755686
- Stone, S. (2007). Child maltreatment, out-of-home placement and academic vulnerability: A fifteen-year review of evidence and future directions. *Children and Youth Services Review, 29*, 139-161. doi:10.1016/j.chilyouth.2006.05.001
- Thompson, B. (2005). Effect sizes versus statistical significance. In R. A. Swanson, & E. F. Holton, *Research in organizations: Foundations and methods of inquiry* (pp. 57-64). San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Transitiebureau Jeugd (2014). *Handreiking. Uitvoering jeugdbescherming en jeugdreclassering. Afspraken tussen gemeente en gecertificeerde instellingen*. Verkregen van <https://vng.nl/onderwerpenindex/jeugd/jeugdhulp/publicaties/handreiking-afspraken-over-jeugdbescherming-en-reclassering>
- Van Dam, L., Neels, S., De Winter, M., Branje, S., Wijsbroek, S., Hutschemaekers, G., ... Sams, G. J. (2017). Youth initiated mentors: Do they offer an alternative for out-of-home placement in youth care? *British Journal of Social Work, 47*, 1764-1780. doi:10.1093/bjsw/bcx092

- Van Dam, L., Smit, D., Wildschut, B., Branje, S. J. T., Rhodes, J. E., Assink, M., & Stams, G. J. J. M. (2018). Does natural mentoring matter? A multilevel meta-analysis on the association between natural mentoring and youth outcomes. *American Journal of Community Psychology, 62*, 203-220. doi:10.1002/ajcp.12248
- Zegers, M. A., Schuengel, C., van IJzendoorn, M. H., & Janssens, J. M. (2006). Attachment representations of institutionalized adolescents and their professional caregivers: Predicting the development of therapeutic relationships. *American Journal of Orthopsychiatry, 76*, 325-334. doi:10.1037/0002-9432.76.3.325